

Asia: VN/12284/2026

Luonnos valtioneuvoston asetukseksi Oikeuspalveluvirastosta annetun valtioneuvoston asetuksen 1 §:n muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

JULKISELTA OIKEUSAVUSTAJALTA VAADITTAVA KELPOISUUS

Oikeuspalveluvirastosta annetun lain 9 §:n 3 momentin mukaan julkisten oikeusavustajien kelpoisuusvaatimuksista säädetään valtioneuvoston asetuksella.

Voimassa olevan Oikeuspalveluvirastosta annetun valtioneuvoston asetuksen 1 §:n mukaan julkisen oikeusavustajan kelpoisuusvaatimuksena on oikeustieteen muu ylempi korkeakoulututkinto kuin kansainvälisen ja vertailevan oikeustieteen maisterin tutkinto sekä riittävä kokemus oikeudenkäyntiavustajan työstä tai tuomarin tehtävien hoitamisesta.

Luonnostellulla asetuksella kokemusedellytystä laajennettaisiin myös muihin lakimiestehtäviin siten, että oikeudenkäyntiavustajan tai tuomarin tehtävistä saadun riittävän kokemuksen ohella riittävän taidon viran menestykselliseen hoitamiseen voisi hankkia myös muissa lakimiestehtävissä. Tällaisia tehtäviä voisivat luonnoksen mukaan olla esimerkiksi toimiminen oikeudenhoidon ja julkisen hallinnon lakimiestehtävissä taikka yksityisellä sektorilla tehtävät, joissa hoidetaan laaja-alaisia ja vaativia oikeudellisia toimeksiantoja. Kysymykseen voisivat tulla esimerkiksi syyttäjän tehtävät, pankkilakimiehen tehtävät, yritysten lakimiestehtävät ja hovioikeuden esittelijän tehtävät.

Apulaisoikeusasiamies Mikko Sarja on 25.6.2024 oikeusministeriölle mm. julkisen oikeusavustajan sijaisilta edellytetyistä kelpoisuusvaatimuksista antamassaan lausunnossa EOAK/3079/2024 todennut seuraavaa:

”Pidän sijaisuuksia ja muita lyhyitä määräaikaishuuksia koskevaa poikkeusta perusteltuna. Sen lisäksi saattaisi kuitenkin olla aiheellista pohtia myös pääsäännön eli asetusluonnoksen 1 §:n 1 momentin avaamista tarkastelulle. Relevanttina työkokemuksena voitaisiin tuomarin ja oikeudenkäyntiavustajan tehtävien lisäksi nähdäkseni pitää esimerkiksi toimimista syyttäjän tehtävissä taikka muissa sellaisissa lakimiestehtävissä, jotka ovat edellyttäneet oikeudenkäynteihin osallistumista. Tällaisia tehtäviä voisivat olla esimerkiksi aluehallintoviraston työsuojelun vastuualueen lakimiesten tai Verohallinnon asianvalvojien tehtävät. Myös esittelijän tehtävät muutoksenhakutuomioistuimissa, vaikka kysymys ei olisikaan varsinaisesta tuomarin tehtävästä, tarjoaisivat nähdäkseni hyödyllistä työkokemusta julkisten oikeusavustajien toimenkuvaa silmällä pitäen. Käräjäsihteerinä tai haastemiehenä pitkään toiminut henkilö taikka pakkokeinoasioita oikeudessa hoitanut tutkinnanjohtaja, joka olisi sittemmin valmistunut oikeustieteen maisteriksi, saattaisi niin ikään heti valmistuttuaankin olla varsin sopiva henkilö julkisen oikeusavustajan tehtäviin – joskus jopa vakituiseen virkaan.

Asetusluonnoksen 1 §:n 1 momentti voitaisiin asetusluonnoksen jatkovalmistelussa mahdollisesti muotoilla luonnosteltua yleisemmällä tasolla (”...riittävä kokemus oikeudenkäynteihin liittyvistä tehtävistä...”) niin, että se kattaisi luonnosteltua laajemman työkokemusten kirjon. Luonnosteltua väljemmin muotoiltu 1 momentti saattaisi helpottaa myös ruotsinkielisten lakimiesten rekrytointia seuraavassa kohdassa tarkoitettuihin ruotsinkielisiin vakinaisiin virkoihin.”

Yhdyn apulaisoikeusasiamies Sarjan lausumaan. Sarjan lausunnossa todetuin tavoin katson, että myös ennen oikeustieteen maisteriksi valmistumista hankitulla työkokemuksella tulisi voida olla merkitystä asetuksessa tarkoitetun kokemusedellytyksen täyttymistä arvioitaessa. Nähdäkseni myös eduskunnan hyväksymän pienten riita-asioiden menettelyn käynnistyminen ja todennäköinen laajentuminen eri asiaryhmiin puoltaisivat sitä, että relevanttia asianajokokemusta olisi taas mahdollista hankkia jo oikeustieteen ylioppilana.

Aikaisemmin oli tavanomaista, että asianajotoimistoissa tai haastemiehinä työskentelevät oikeustieteen ylioppilaat hankkivat kokemusta esiintymällä oikeudessa helpoissa asioissa. Eduskunnan hyväksymä (HE 89/2025 vp) pienten riita-asioiden menettelyä koskeva laki edustaa tässä suhteessa paluuta vanhaan. Lain lähtökohtiin kuuluu, että esim. oikeustieteen ylioppilas saa pienissä riita-asioissa toimia oikeudenkäyntiasiamiehenä tai -avustajana (ks. LaVM 4/2026 vp, s. 4).

Pienten riita-asioiden menettelyä koskeva laki poikkeaa riita-asian oikeudenkäyntiasiamiehen ja -avustajan tavanomaisista oikeudenkäymiskaareen perustuvista kelpoisuusvaatimuksista, joissa edellytetään toimimista asianajajana, julkisena oikeusavustajana tai luvan saaneena oikeudenkäyntiavustajana. Eduskunta edellytti vastauksessaan (EV 24/2026 vp), että hallitus selvittää mahdollisuudet laajentaa pienten riita-asioiden menettelyn soveltamisalaa asuinhuoneistojen vuokrasuhteista mahdollisimman joutuisasti uusiin asiaryhmiin.

Muistioloonnoksessa asetuksen 1 §:ään on esitetty sanamuotoa, jota muuttaisin edellä mainituista syistä hakasuluissa olevalla poistolla seuraavasti:

”1 § Julkisen oikeusavustajan kelpoisuus

Johtavan julkisen oikeusavustajan ja julkisen oikeusavustajan kelpoisuusvaatimuksena on oikeustieteen muu ylempi korkeakoulututkinto kuin kansainvälisen ja vertailevan oikeustieteen maisterin tutkinto sekä riittävä kokemus oikeudenkäyntiavustajan työstä tai tuomarin tehtävien hoitamisesta taikka muissa [lakimies]tehtävissä saavutettu taito viran menestykselliseen hoitamiseen.”

Pidän sinänsä tärkeänä, että julkisen oikeusavustajan tehtävään rekrytoitavilta lakimiehiltä edellytetään korkeatasoista osaamista eikä vaatimustasosta tingitä. Oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteutumisen kannalta on kuitenkin välttämätöntä, että rekrytointivaikeuksista huolimatta julkista oikeusapua on saatavilla kaikkialla maassa.

Oikeus pätevään oikeusapuun on keskeinen oikeuksien ja lainkäytön tosiasiallisen saavutettavuuden sekä oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin tae. Kysymys on eräänlaisesta prosessuaalisesta perusoikeudesta, joka osaltaan takaa sen, että ihmisille turvataan tosiasiallinen ja yhdenvertainen mahdollisuus tiedollisen eriarvoisuuden estämättä ja taloudellisesta asemasta riippumatta päästä oikeuksiinsa.

Oikeusasiamies

Jari Råman

Esittelijäneuvos

Jarmo Hirvonen

Hirvonen Jarmo

Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia - oikeusasiamies Jari Råman,
esittelijänä EsN Jarmo Hirvonen